

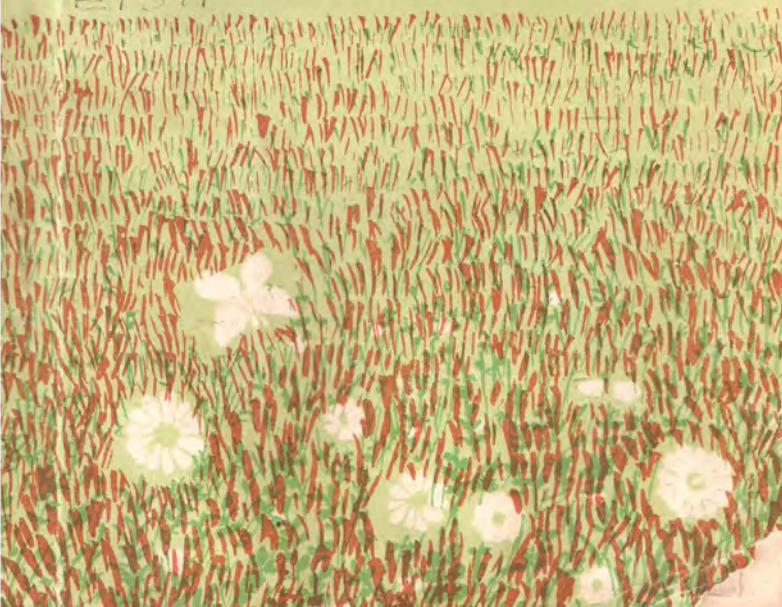
Каз 2
435

МУТӘЛЛАЯ ҚАНҒОЖИҢ

Көкорай шалғын

4

21571



Форма № 11

**КОНТРОЛЬНЫЙ ЛИСТОК
СРОКОВ ВОЗВРАТА**

Книга должна быть возвращена не
позднее указанного здесь срока

Количество предыдущих выдач

Книга должна быть возвращена не позднее указанного здесь срока	
Количество предыдущих выдач	

1628—9000 000

МҮТӘЛЛАП ҚАНҒОЖИН

Көкорай шалғын

ӨЛЕҢДЕР



«ЖАЗУШЫ» БАСПАСЫ

Алматы — 1979

ББК 83. 3Каз
Қ35

93

X 10403-140 92-79 4702023020
402(07)79

94

© «Жазушы» — 1979

02/511

РОССИЯ

Ұлылығыңа,
Даналығыңа,
Мақтанам сенің, Русім,
Саралығыңа,
Даралығыңа,
Шаттанам сенің, Русім.
Ақ маңдайыңнан,
Ақ таңдарыңнан,
Бақыт — самал еседі.
Ақ қалаңнан,
Ақ далаңнан,
Ақжал толқын көшеді.
Көшеді дүйім,
Дүние күйін,
Тыңдатып Сарыарқама.
Сан ұғыстарын,
Сағыныштарын
Маржандай тізіп алқама.
Ауылымыз,
Қауымымыз,
Сіңісіп кеткен қашаннан.
Қанымыз да,

Жанымыз да,
Бір қайнардан бас алған.
О, Россия,
О, Россия —
Октябрьдің отты әні,
Сұлудасың,
Шымырдасың,
Ұлы Адамның Отаны.
Елім десем,
Жерім десем
Көкейімде тұрасың,
Ақ жауынмен
Ақ қайыңмен
Жанарымда тұнасың.

АРМЫСЫҢ, МАЙЫМ!

Армысың, Майым — көкте күн,
Жеттің бе қызыл гүл ұстап.
Алтын нұрын көктемнің
Шашу қып шашып уыстап.

Ару Майым, ақ құсым,
Жеттің бе қанат талдырып.
Сылқылдап күліп, бақ құшып,
Жүректі баурап, жандырып.

Көп күткен Майым — мерекем,
Жеттің бе бізді сағынып.
Шараңда тасып берекең,
Сәулеге жүзің шағылып.

Арайлы Майым, мақтаным,
Жеттің бе жайлы, сабырмен.
Суырып қырдың ақ таңын,
Еңбектің үні — дабылмен.

Жұмысшы Майым, наз әнім,
Жеттің бе жерді жайнатып.
Бесжылдықтың қазанын
От жігермен қайнатып.

КӨКТЕМ ЖЫРЫ

Көктем, көктем
Келеді шашып нұрын.
Әсемдіктің
Әлемге ашып сырын.
Жүректерді
Тербетіп сыбызғы әнмен,
Сезімдердің
Қытықтап, басып қылын.

Көктем, көктем,
Ленин көктемі бұл,
Ерлігімді
Жырлаған көкте бұлбұл.
Өрлігіме
Күлімдеп биікте күн,
Бай далама
Толассыз төкті нұр — гүл.

Алау көктем,
Дүрлетіп бар аймақты,
Күлдіріпті,
Гүлденіп сырнай бақты.
Асыл көктем
Съездер сарайынан,
Аққу болып
Қанатын сабай қақты.

Жасыл көктем
Жаралған сағыныштан,

Қуаныштан
Жүрегім алып-ұшқан.
Москвадан
Самғаған көктемді бұл —
Салтанатпен
Қарсы алып
Бағым құшқан.

Көктем, көктем!
Туым бол көтерілген,
Жеңісіме
Салют бол — оты өрілген.
Кеудесінде
Адамның жұлдыз боп жан,
Мәртебесін
Шаршама көтеруден.

МҰХТАР ЕСКЕРТКІШІ

Айдын Мұхтар,
Алып Мұхтар
Асқар таудан көз алмай
Тұра қапты
Ойға шомып
Тас тұғырда қозғалмай.
Ақша бұлттар
Айналшақтап
Оған қолын созғандай
Күн күледі,
Гүл күледі
Мұхтарға шат болғандай.
Асқақ тұлға —
Алып, қыран
Шыңғыс тауға қонғандай.
Ұшқыр қиял
Қанатында ол
Уақыттан да озғандай.
Ал төменде
Дүйім дүние
Сәл тынымдап қалғандай.
Мынау шулы
Тіршіліктің
Сезбейтіндей дабылын.
Мұхтар қазір
Болашақтың
Аралап жүр ауылын.
Жырына арқау етер екен

Қай өлкенің қауымын?
Ол болашақ
Абайменен
Сұхбаттасып, есіліп,
Әйгерімнің
Әнін тыңдап
Көңілін де өсіріп,
Сұлу Тоғжан
Тілдесті ғой
Оныменен шешіліп...
Тас тұлға тұр
Енді ғана
Сөйлейтіндей көсіліп.
Міне, тағы
Ұлы ойлардың
Тарақтарын ашқандай,
Дәуірімнің
Дана ұлы
Дара ұлы асқардай
Кемеңгерлік,
Кемелді ойың
Шетсіз-шексіз аспандай,
Дарыныңмен
Өнердің зор
Қазынасын
Ашқан бай,
Өзіңменен
Барады ұрпақ
Болашаққа жасқанбай.

САРЫАРҚАМ — ОРДАМ

О, менің кербез керілген шабыты шалқар, бай далам,
Өзім туған босағам, қасиетіңнен айналам.

Кіндігімді кескенде, топырағыңа қан тамған,
Құдіретті жер самалын сіміріп келем әр таңнан.

Міндеттімін далама, борыш көп өтер мен бүгін,
Алып келе жатырмын көл-көсір оның кеңдігін.

Алдымда алып сен жатсаң, көкжиектерге қол артып,
Мен үшін ұлы мәртебе, бәрінен де сол артық.

Төсінде жүрсем, төбемде асқақтап кетер аспан да,
Бұлбұл болуға әзірмін, қойнауың шуақ шашқанда.

ЖАРАЛЫ ЖАУЫНГЕР

Бұл соғысының ардагері Гәкку Мәдиевке арналады.

Басы зеңіп,
Демі кеміп,
Кеуде қысып қалады.
Қолы ұйып,
Дене күйіп,
Жанын қинап барады.
Жерге еніп,
Шегеленіп,
Қалдым ба деп езіліп,
Шошып алғаш...
Қуанды рас,
Тірілігін сезініп.
— О, тіршілік,
О, тіршілік,
Адам кимас айдын ба ең?
От ішінен,
Оқ ішінен
Саған құшақ жайдым кең!
Судай тасып,
Көзін ашып
Ақ аспанға ол қарады,
Кірпіктен жас тамады.
— Тірімін мен!
— Тірімін мен!
Тірімін мен, ақ аспан!
Жарық дүние!
Жарық дүние!

Іңкәрім ең о бастан.
Бір ұлыңмын,
Бұлбұлыңмын,
Әуезіңе ән қосқан.
Қолдаушым сен,
Қорғаушың мен,
Апат жаудан алжасқан.
Солдат,
Солдат —
Жаралы жан бұл жатқан.
Ел қорғаушы,
Жер қорғаушы,
Қанды тырнақ зұлматтан.
Қаска киіп,
Шинель киіп
Келмеген ол өмірге,
Найза ұстап,
Мылтық ұстап
Шығып па еді ол өңірге.
Шығыстағы,
Алыстағы
Ауыл тұр көз алдында —
Тебіреніп
Аунағандай шалғында.
Дүркін-дүркін
Ойлар шіркін,
Әкетеді жыраққа.
Қайда жатыр,
Қайда жатыр,
Бұл жауынгер бірақ та?

* * *

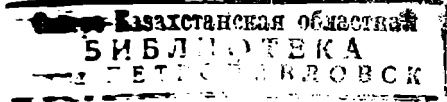
Сатырлаған,
Пулеметтер,
Автоматтар үні өшіп,
Дала,
Дала,
Жатыр бүгін сіресіп.
Қан сасыған.
Қоңырсыған,
Түтін тыныс алдырмай,
Төтен,
Бөтен,
Үн шығады балдырлай.
Фашист!
Фашист!
Жау қолында қалыппын.
Онда
Шын-ақ
Ішінде екем тамұқтың!
Ұлым,
Ұлым
Демес енді анам да,
Ұлан!
Ұлан!
Демес енді далам да.
Ауылдастар,
Бауырластар,
«Біздің жерлес өрен!» — деп,
Қыздар

Қыздар
Суретіме таласпасын көрем деп.
Талай —
Талай
Жаудың қиған желкесін
Жатыр
Батыр
Көтере алмай өр төсін.
— Майдан дала,
Қайдан ғана
Болдым неге тірі өлік?
Өлілермен
Өлілермен
Қалсам еді бірге өліп.
Қаптап,
Таптап
Өліктерді сүйрелеп,
Искелеп,
Тіміскілеп,
Бөрілердей үймелеп.
Аш иттер —
Фашистер,
Төңірекке ұры көзбен қарасып,
Сынып қалған
Сирақтардан
Тартып жатыр
Етіктерді таласып.
Қанға батқан
Жеке жатқан
Сыңар қол да үзілген

Жылт-жылт
Жарқыл —
Соған көздер сүзілген!
Жүзік!
Жүзік!
Шуылдады бір-бірінен қызғанып.
Талас!
Тартыс!
Төбелес те қызды анық.
— Өліктерді
Тіміскілеп
Жүрген мына жауыздар,
О, күдірет,
О, күдірет!
Бөбекті де бауыздар.
Көрдім бәрін,
Көрдім кәрін
Жыртқыштығын ондайдың
Өмір —
Тәңір!
Қалай оны,
Іші жібіп қолдайды.
Мазағына,
Азабына
Қалай тірі көнейін!
Қайда?
Қайда?
Автоматым,
Атылып-ақ өлейін!
Жан ұшырып

Автоматқа қасындағы қарманды,
Ол да бірақ,
Жатқан жырақ!
Жету де күш, арман-ды,
Есі ауып,
Өшті хауіп,
Шырақ сөніп барады...
Сәуле,
Сәуле!
Кірпіктердің арасынан қарады.
Фашистерің
Шуылдаған,
Даусы жарып құмақты,
Денесіне,
Жанған шоқты,
Басып тұрған сияқты.
— Шыда,
Шыда,
Жаудың қанды найзасына
Тарланым,
Көрмей қалсын,
Сезбей қалсын
Кеудемде әлсіз жан барын..
Шырылдама,
Сырылдама,
Жаралы жас жүрегім!
Өзіңсің ғой,
Өзіңсің ғой
Жалғыз ғана тірегім!
Найзаласын!

Найзаласын! —
Деп жауынгер тістенді.
Тістенді де —
Қалды қатып.
Сезбей сынған тістерді.
Ала алмассың,
Таба алмассың
Мендегі үлкен намысты.
Жүрек,
Жүрек
Намыспенен ес білгеннен табысты.
Туған елдің,
Туған жердің
Намысымда нәрі бар.
Қайраты бар
Айбаты бар
Жылылығы — бәрі бар.
Жаулар,
Жаулар
Жындандырды сендерді осы
Пәрменім.
Мені аттап,
Мені таптап,
Өтуге жоқ дәрменім.
Үнсіз,
Тілсіз
Бейне жансыз тас жатыр
Белін бұған,
Берілмеуге
Душпанына қас батыр.



021511

* * *

Кілең батыр
Келе жатыр
Дұшпанына ақырып,
Жойқын,
Толқын
Жолдағысын жапырып.
Автоматтар,
Пулеметтер
Сөйлеп кетті сатырлап.
Жеңілді деп,
Шегінді деп
Дәмеленген тобыр жау
Быт-шыт
Қашып...
Құлап жатыр жапырлап.
Қуылды жау,
Қуылды жау
Осынау бір алаптан
Құйттай жерде,
Бостандықтың таңы атқан.
Намысына,
Намысына
Найза бойлай алмаған,
Батыр,
Сағын
Жаулар сындыра алмаған.
Жатыр,
Батыр,

Құшағында достардың.
Себебі боп,
Қуаныштың
Сыңғырлаған тостардың.
Жігіттікке,
Өжеттікке.
Риза боп ел біткен,
Сусындайды,
Сыр тыңдайды
Ұрпақ осы ерліктен.
Ертегідей
Шертеді жыр
Әз ағамыз мұны айтып,
Отты жылдар
Елестейді
Тыңдаушысын мұңайтып.
Жаңа ғана
Келгендей-ақ
Зәрлі жауын ойран қып.
Ерлігімен,
Өрлігімен
Қауым жұртты қайран қып.
Бүгілмейтін,
Екі аяқ,
Сырықтай бір сереңдеп,
Келеді ол
Ақ тандарды —
Әлі талай көрем деп.

БӘЙТЕРЕК

Ғабит аға! Сіз бәйтерек тамырларын терең жайған,
Сарыарқаның самалымен жапырағы жүзін шайған.

Жапырақтар, жапырақтар жыр оқиды — сазды дастан
Құлақ түре тыңдайды әлем, қажымастан, қалғымастан.

Өрнектейді дала сырын, даласының ақ тандарын,
Ол бүкпесіз жаяды алға қытымыр қыс — ақпандарын.

Даласының алындығын — алып таулар арқалаған,
Сұлулығын — көрген жанның құмары есте тарқамаған.

Уақытпен күш сынасқан, арманы асқар, ақ тілекті,
Адамдарын ғарышқа асқан, дарқан ойлы, от жүректі.

Хас бәйтерек өскен биік, толғанады ой саралап,
Ақ Жайықты, Көкшетауды қиялменен жүр аралап.

Күннен шуақ, қырдан нәр ап, түр бәйтерек қиян қарап,
Сымбатынан жүректерді қытықтайды бір күш тарап.

Туған жердің бәйтерегі асқарларға ен бойлаған,
Аман болсын әмәнда деп, ақ жаныммен мың толғанам.

Елден ерек асқақ, алып, бәйтерекке қарайды көп,
Өзіңменен шаттануға, мақтануға жарайды-ау деп!

ЖАҚҰТ

Егер кімнің маңдайында жанып тұрса жақұттар,
Төбесіне мықтап қонып, ұялаған бақыт бар.

Жігер оты жанып шалқып, жанарлардан шашылып,
Аппақ нұрға гүл көміліп, қалар бүрлер ашылып.

Түн түнегі сыпырылып, таң құшағын жаяды,
Төніректе бұлақ ойнап, зәмзәмға жер тояды.

Сол адамның жанарына құштар алып ақ аспан,
Қыз қылықты жұлдыздары, аппақ айы — алдаспан.

Алтын дәннен алтын алқа тағынған қыр зырылдап,
Табанымын астында оның көрмейді екен тынымдап.

Бұлбұлдар да мығына қонып алып төгілтіп,
Ән шырқайды, дүниені тәтті әуенге көмілтіп.

Жүрегі от, жаны да от, қаны да оттан өрілген,
Бұл адамға тау тосқауыл бола алмайды керілген.

Бірге өткізсең өміріңнің құйтақандай шақтарын,
Жайлап алдым дер едің сен, өмірдің гүл-бақтарын.

Алду болып кеттім бе деп таңданар ең, ойлар ең,
Тықым дүние тереңіне шым-шым еніп бойлар ең.

От құшақтап, жалын өрген, таныған өз бақытын
Көздерден тек көрем жанған өмірдің шын жақұтын.

АУЫЛ ТАҢЫ

Тұратын ерте
Шопандай сергек, жайдары,
Күн шықты ерке
Желбіреп алтын айдары.

Шашылып ақық —
Құйылып сәуле ақ қарға.
Ілініп жақұт —
Қыраулы тылсым бақтарға.

Арудай аунап,
Ақ мамықтарда шаңқайып.
Керіліп, жайнап,
Ақ дала жатыр шалқайып.

Ауыл да аппақ,
Ақ бөрік киген үйлер де,
Түтіндер қаптап,
Самсаған көкке күйлердей.

Биіктей ұшып,
Тіршілік сазы ауылдан.
Аспанды құшып,
Далама қайта ағылған!

ДИҚАН ТУРАЛЫ ЖЫР

Диқанның мәртебесі
Таудай бүгін
Төбесінде күлімдеп
Лаулайды күн.
Даласында сыңсыған
егін-тоғай
Сол тоғайдан мың сырлы
Қаулайды үн.

Тамаша-ақ тым, тыңдасаң
Тамаша-ақ тым
Тыныс-демін естисің
әр масақтың
Әр дәннің сезім қозғар
өз әні бар
Дабылы бар бүгіннің,
Болашақтың.

Сұлудың нықтағы
бұрымындай
Ырғалды ма масақтар
бұрын мұндай?!
Майысып теңселеді
сабақтары
Әрқайсы жылқышының
кұрығындай!

Дәулет маршы ойналсын
жылда осылай

Диқан қарсы алады
жан досындай,
Маңдай тері диқанның
жерден өнген,
Дәулетке осы
шаттығы
Тұр басылмай.

Диқан, жанын, жүрегін
Тыңдаса Адам
Ұғар ма еді өмірде
Жүз жасаған?
Оның жаны сөйлейді
жер тілінде,
Жердің тілін ұға алмас
мың жасаған!

Диқан өскен жер тілін
тыңдауменен
Жаттауменен, жер жанын
баптауменен.
Топырақтағы жұлдыздар
сөнбесін деп,
Бар жылуын берумен
жатты-ау денең.

Сенің сөздік қорыңнан
Таба алмадық
«Шаршау» деген сөзді іздеп
тамам халық.

Нан тасудың қиыны
қызығы да,
Алдыменен ей, диқан,
саған қанық.

Диқанға күнің де бір
түнің де бір
Табаныңның астында
дүбірлі өңір!
Дәнді арнамен ағызған
Ер диқанға
Қол соқ, ел, қуан, дала,
күлімде, өмір!

ДИҚАН МОНОЛОГЫ

Астымда қыр кемесі,
Көкте күн жалқындады.
Алдымда тулап жатыр
Дәулеттің толқындары.

Қуанам балаша мен
Кеудеме сыймай жүрек.
Диканмын, еңбекшімін
Қимылдар жимай білек.

Теңіздің тасқынындай,
Құлайды бункерге дән,
Шалқыды, тасыды ырыс —
Шырқалып іңкәрлі ән.

ҚАЙРАН БОЛЫП КЕЛЕМІН

Бұлбұлдардың үніне,
Сарыарқаның гүліне,
Аспанымның Күніне,
Қайран болып келемін.

Боталардың көзіне,
Сұлулардың өзіне,
Даналардың сөзіне,
Қайран болып келемін.

Сылдырына құрақтың,
Сыңғырына бұлақтың,
Сәулесіне шырақтың,
Қайран болып келемін.

Сәулетіне қаламның,
Дәулетіне даламның,
Өнеріне адамның,
Қайран болып келемін.

Қайран ете алам ба,
Туған елді, халқымды?
Осы ойменен алаң ба,
«Жүрек шіркін» алқынды.

ЖАНАРЫҢДЫ ҚАДАЙ БЕР

**Жанарыңды жанарыма қадай бер,
Менің күңгірт көңіліме арай бер.
Сөйлесінші қара көзің, қалқам-ау,
Түсінемін, тіл қатпай-ақ қарай бер.**

**Естіп тұрмын жүрегіңнің дабылын
Көріп тұрмын жас жаныңның дауылын.
Жанарыңнан ыршып түскен бір сәуле
Жылытады арманымның ауылын.**

**СЕН КҮЛШІ,
ЖАНЫМ**

Сен күлші, жаным,
Күле бер
Күлкіңнен қоңырау
Үні ессін.
Жүрекке көктем
Гүлі өссін.
Көңілдің бұлтты
Түні өшсін.
Сен күлші, жаным,
Күле бер,
Күлкіңнен сәуле
Шашылсын.
Сезімдер кілті
Ашылсын.
Даң көкірек басылсын.

* * *

Ей, кең өмір,
Адамдарға бақыт бер.
Бұрын-соңды дүниеде болмаған
Өр екпін бер,
Желдей жүйрік уақыт бер,
Жарыстарға қажымаған, тоймаған
Адамдардың тамырында от шапқылап,
Жанартаудың жалынындай жайнасын
Қабырғаны,
Кең кеудені соққылап,
Қияндарға жетелеуін қоймасын.

* * *

Қал-қара бұлт емеспін шақпақ шаққан,
Мек тіліп, бауырынан жасын аққан.
Тұтанған жанарыңда от сөнбейтін
Тау бүркіті емеспін қызыл баққан.

Мантайған мамық бұлтты жастай қалып,
Тамалай емеспін мен асқақ, алып.
Бұрқынған, буырқанған толқын емен,
Шабатын құз шатқалды тастай салып.

Келер күн, келер дәуір белес-белден,
Мезімде, көңілімде елес берген.
Күректің арман толы, қуат толы,
Қаралған жалындаған күрестерден.

* * *

Қызығына құлпырып жыр-өмірдің
Жетегіне еремін гүл көңілдің.
Құлдырап бір шапсам ба құлынындай,
Құлынындай ерке өскен бұл өңірдің.

Зеңгір аспан, биіктік — ұранындай,
Самғасам ба даланың қыранындай.
Орман сырын жаныммен тыңдасам ба
Сібірдің еркін өскен бұланындай.

Көкке өрлеген екпіндеп жыр қашан да
Шырқасам ба, Біржан боп, шырқасам ба?
Сілкіп-сілкіп алатын аппақ тонын
Ақпанындай Арқаның бұрқасам ба?

Аяз болып не керек, шатынамай
Жолдыөзектің қыстағы салтына орай.
Жылылықты сезе ме адам деген
Адам деген әуелі қалтырамай.

ЖАСТЫҚ-АЙ

Жастық-ай! — десе шал кейде,
Өткенін еске алғаны-ау.
Күркіреп тұрған сал кеуде
Канырап, қаңсып қалған-ау.

Өшпеген бойда құмарлық —
Козғауын жанды үзбейді.
Кария өзін шынар ғып
Шыңдардан ғана іздейді.

ГҮЛДЕР

Гүлдер, гүлдер, қып-қызыл боп тұрсыңдар.
Мәңгі шырқар, таусылмайтын жырсыңдар
Еліктіре, қызықтырған әркімді,
О, не деген сендерде күш, тылсым бар!

Гүлдер, гүлдер. Көктем сайын көреміз,
Сұлулықтың құшағына енеміз.
Гүл де өмір, гүл де күн ғой шуақты
Содан да ма, тамсанумен келеміз.

ҚОРҚЫНЫШ

Өткел бермес өзеннен,
Өтуге бел буасың.
Жеме-жемде
 кезенген
Бойыңды да жиясың.

Құлағың да шуылдап,
Қаның тасып кеткендей.
Жүрегің де суылдап,
Ажал қуып жеткендей.

Керек екен қорқыныш,
Жігеріңді шақтауға.
Керек екен қорқыныш,
Кейде өзіңді сақтауға.

* * *

Ағалардың сенімін ақтаймын деп,
Өзімді қайсарлыққа баптаймын көп.
Бір ерлік мені күтіп тұрған шығар,
Далама қалампыр боп қаптаймын кеп.

Тәнті ғып мұраттардың асқар шыңын,
Түрен боп қырдың жыртам мақпал шымын.
Мәңгілік арыма дақ түспесін деп,
Доп қаққан ала өкпе боп, қақпашымын.

АЗАТ БАТЫР

— Жау қуып бара жатыр малымызды,
Батыр-ау, талапай қып барымызды.
Сұсты қол тоқтар емес, тайпауға бар
Қалыштап, судай шашып қанымызды.

Бір дауыс жалынғандай болып шыққан,
Арулды дүрліктірді күзекте ыққан.
Азатты аласұртты әлгі дауыс
Бәлміді өңменіне қанжар сұққан.

• Арқыраған көзінен жалын шашып,
• Әлірегін ызаның зілі басып.
• Қызышын ала салып, көйлекшең-ақ
• Қыста қонды, көрген бе ол жаудан сасып.

• Қызы тасып, кеудеде жүрек тулап,
• Қызығында алапат дауыл шулап.
• Қызыға емес, мінгендей ашуына
• Қызыға шапты — қауындай басын турап.

• Қызыға деген кетеді ашындырып,
• Қызыға қайдан күш бере тасындырып.
• Қызығі шақта келеді-ау адамға ол,
• Қызығу үшін дұшпанды басындырып...

• Қызыға. намыс батырды ашындырған,
• Қызыға тиді ол қырғидай жасыл қырдан.
• Қызығалды дұшпанға өзге ерлер де,
• Қызыға ғана Азат кеп басын құрған.

Атпайды енді бұл жерде қорғалап таң,
Жүрмейді енді үреймен жорғалап жан.
Шайқастан соң тыныстап тұрды батыр.
Тілімденген денеден сорғалап қан.

Тау-төбенің басында жалғыз қалып,
Сүйеніп тұр найзаға нағыз алып.
Таудың атын қойыпты Азат-тау деп,
Азатты ар, намыс деп елі танып.

ҚОЛ ДИІРМЕН

Диірменді зырлатам барым салып,
Қарым талып барады, қарым талып.
Таусылды ма күшім де, қайратым да —
Қара тасқа маңдайдан терім тамып.

Ән айтады, диірмен жыр айтады,
Аңғылдаған көңілді мұңайтады.
Боздақ үнге қосылам, кейде боздап,
Бір сарынды ол күніне мың айтады.

Көзім кетем балалық шағыма бұл,
Тамалымын балалық бағыма тұл.
Мен болам әкемді ерте әкеткен,
Төкым келіп ажалдың жағына бір.

«Жетімдік, төбеңе жасын құлап», —
Дайым іштей, көзімнің жасын бұлап.
Мәңгізандағы ағама өкпелеймін
Төк алмаған фашистің басын бұрап.

Диірмен табандап ауырлайды,
Көзіретіп қолымды, жауырлайды.
— Ағшап келген соқадан апам байғұс:
— Үккен ұның аз ғой, — деп дауылдайды.

Бірақ апамның емес қой «бақсылығы»,
Бірақ оның сезімге тапшылығы.
— Барлығыңа сенің де шүкіршілік
Қызыңның бір көрсеткен жақсылығы.

Деп сүйеді жүзімнен нарттай болған,
Дауылдаған, моншақтап терге шомған.
Екеулейміз, зырлатып диірменді
Тірлік үшін үміт пен арман толған.

КҮЙ

Сазды әуен шалқығанда,
 құйылғанда,
Бір жойқын ойнақ салар құйын қанда,
Ақтарған тылсым сырын тіршіліктің,
Бұл күйді тыңдаудан жан тиылған ба?!

Нәсер күй лақылдап кеп ақтарылып,
Сыбырсыз тыңдағандай бақтар ұйып,
Күй тілі түсінікті кәрі-жасқа,
Шалқыса дейтін: қанат қақты ақ иық.

Күйге күй, сыбыр-сыбыр сыр айтасың,
Тексеріп көңілдерді мұңайтасың,
Қақып, қасірет құшып тыңдағанды
Қызыр, қуантасың, тыңайтасың.

Шындығын ағын күймен шың да қалмай,
Билек боп құба жонмен құм да шалғай,
Билетім болашакпен тілдеседі
Алтыңар кейде өздерін тыңдағандай.

Қарама, жаным да араласқан,
Өзімді өзім тәңір деймін анау бастан.
Шындығын сыр айтады таңғажайып
Түнде ұйықтап жатқаным қарамастан.

Бәресті қытықтайды, тербетеді,
Биле арманымды өрлетеді.

Өз жаным өзімдікі болмай кейде
Қияңқы күй мені бір ер де етеді.

Заула күй кемеріңнен тасып, шалқып,
Жүгірген жылғаменен мыстай балқып.
Есіме түсірдің-ау жастығымды
Махаббат толқынында жүрген қалқып.

Ғашықтық отына алғаш күйгенімді,
Әкелдің көңіліме сүйгенімді.
Сұлуды көз алдымда көлендеткен
Айналдым, құдіретті күй көңілді.

Қос ішек баяу ғана қағылғанда,
Жанарда бір ақ сәуле жағылғанда.
Керме иық дала жатты шыққа оранып
Омырауға ақық моншақ тағынғандай.

Сыбдырлап ақ қайыңның жапырағы,
Сыр тындап Жолдыөзектің атырабы —
Ақ гүлдер, қызыл гүлдер жайлаудағы
Көз тартып, қызықтырып шақырады.

Сөйле, күй, шешен сөзден жаңылсын да.
Құрмеліп тілі, тауы шағылсын да.
Сөзбенен жеткізе алмас сезім оты,
Домбыра шанағында жағылсын да.

Қоңыр күй, сені естимін бар алаптан,
Желден де орман кезіп бара жатқан.

Адамның сөзінен де, құс үнінен
Аңнан да қырда күшік аралатқан.

Естимін найзағайдан жарқылдаған,
Сазыңды ақ бұлақтан сарқылмаған.
Тек қана сенің үнің мылтықта жоқ
Бей уақта, көл үстінде шаңқылдаған.

ДИҚАН

(Баллада)

Күз еді майда шуак, самал ескен,
Аспанда бұйра бұлттар баяу көшкен
Қайыңдар тағынғандай алтын шолпы
Есілдің кемеріне тізіле өскен.

Алып қыр қайтадан бір жаралғандай
Түрленіп, әсем оқа оранғандай.
Майысып, толықсиды ару егін
Самалмен таңнан тұрып таранғандай.

Қайысып жасыл жоны қырат белдің,
Дән өскен — берекесі мұратты елдің
Ол — жанған бақ шолпаны, мәртебесі
Еңбеккер, диқан деген қуатты ердің.

Алтын дән көкте күнмен шағылғандай.
Маржаннан далам алқа тағынғандай.
Береке белден болғай, — деді диқан,
Көптен бір молшылықты сағынғандай.

Сағынған сыңғыраған дәннің әнін,
Сағынған отқа көмген нанның дәмін.
Диқандай ешкім біліп, сезінбейді
Қиелі, қасиетті нанның мәнін.

Жетерлік өзі түгіл әулетіне,
Қарт диқан қуанулы дәулетіне.

Бидайды қолындағы қызықтады,
Разы боп, қасиетіне, сәулетіне.

Бидайды тіске салып,
дәмін татып,
Қарт жүрген қиял ойға мүлде батып.
Шошынды тосын шыққан жат дауыстан
Күркіреп жерді жарған дабылдатып.

Көргенде ол салттыларды анталаған,
Көздері қызыл шоқтай қанталаған.
Жүрегі бір сұмдықты сезсе-дағы,
Білмеді ол жау екенін ел талаған.

Күл етіп жау Отырар,
Сығанақты,
Қазақтың қаны Сырға жылап ақты.
Бейбіт ел, бейхабар жұрт мойынына
Шыңғыс хан мықтап салған бұғалықты.

Киінген сыптығырдай, елден ерек,
Салттылар кәрін төккен тіл де бөлек.
Қыл шашақ, қанды саға найзаларын,
Диканға жаулар тұрды бірден кезеп.

Біреуі аттан түсіп, шақпақ шағып,
Елінді жоқ қылмақшы отқа жағып,
Бәх түтін... Қызыл жалын даланы алды,
Диканның жүзін лебі шалқи қағып.

Қарт диқан бойын тез-ақ жинап алды,
Бидайды бұрынғыдай тіске салды,
Өзімен өзі болып, дәмдеп дәнді,
Меңіреу жандай болып үнсіз қалды.

Кеудеде ала құйын ыза қайнап,
Қарт тұрды қайта-қайта бидай шайнап.
— Мал мынау, адам емес, шөп жеп тұрған,
Жоқтауын асырайын жатсын жайрап, —

Деді де бір қарақшы скіленіп,
Қылышпен қартты шапты екі бөліп.
Маңдай тер, ақ арманы — ақ бидайды
Уыстап қысқан күйі жатты ол өліп.

Уақыт сан жылдарды сабылдырып,
Өтіпті-ау талай жанды бағындырып.
Арқадан боран өткен, дауыл өткен
Кәрімен тіршілікті табындырып.

Ызыңды желмен қырда құмдар көшіп,
Ескі жол, ескі іздер қалған өшіп.
Мерт болған қарт диқанның уысынан
Ақ дәндер көктемеде көктейді өсіп.

ҚАРЫМТА

Жұрт жоқтап қапыда өткен қайран атты,
Әр жақта ел бұлбұлы сайрап жатты.
Ішегі домбыраның сыңсып жылап,
Әншілер «Құлагерге» байбайлатты.

І. Жансүгіров

Ел қайтты мұн аркалап Ерейменнен,
Мастанып Батыраш жүр мерейге енген.
Ер Ақан өміреді де жүріп кетті,
Қостасып керейдегі кедейлермен.

Дана адам — еркетайы Сырымбеттің
Нәседі жуып жасы нұрын беттің.
Сарыарқа сап-сары ала мұңға батты
Сұм тағдыр бақытына қырын кеп тым.

Бәрі де апанында бұғып қалып,
Шөп шалмай, су да ішпей бұғы қанып.
Қызғыш құс нәрестедей шырылдайды,
Күндіз-түн шаршау білмей жағы талып.

Даланы мұң жайлаған, зар жайлаған,
Тесінде алыс-күлес жын қайнаған.
Желбіреп зұлымдықтың қара туы,
Шындықты шығармастай шырмаулаған.

Өктемдік, дөкірлікті Арқадағы
Күркіреп айтумен бұлт тарқамады.
Астағы ат өлімін, Ақан мұңын,
Толассыз сыңсытуда қалқа-дағы.

Ат па еді. Батыраштан ажал тапқан?
Ат па еді, бар жүректі қан жылатқан?
Ат па еді, өлімімен дүниені
Тірі өлік халге әкеліп қансыратқан?

Құлагер дүлдүл еді қазақ үшін,
Талайлар әлі жыр ғып жазары шын.
Тұлпары Сарыарқаның, сар даланың
Танытқан өлгенде де аза күшін.

Егіліп жел жылады, ел де боздап,
Тұлпардың өлімі ақ жанды қозғап.
Жоқтаған шығар бұлай қазақ халқы
Өткенде дүниеден не бір боздақ.

Қан тұнған жанарына жалмауыз жан
Батыраш қарғыс алды бар қауымнан.
Ұшқан құс, жүгірген аң — бәрі кекті,
Бәрі өш, айнымайды ол қас жауынан.

Астан соң өтті талай алуан күндер,
Мұң езген зерделі елде қалған сұлдер.
Күңіреніп Ақан салған зарға батып,
Күрмеліп тұрғандай бір шешен тілдер.

Батыраш Құлагердің қанын жүктеп,
Бәйгісін қан аралас алған бүктеп.
Тасынып «ерлігіне» жатты ол үйде
Сабадан сар қымызды ішіп күптеп.

Бал қымыз маужыратып, бойын алып,
Ештеңе келтірген жоқ ойына анық.
Мысық мұрт, теке сақал Батырашты,
Тәп-тәтті ұйқы кетті қойнына алып...

ТҮС

Ышқына кісінеген жылқы даусы
Естілді, келді ме бір апат-жаушы?
Желіні дертіп келген бие шығар,
— Қатын-ай, алдынан шық, тездеп саушы.

Батыраш қатынына әмір беріп,
Түсінде отыр үйде дырау өріп.
Бір дүбір көп дүбір боп естілді анық
Жау шығар келген мың сан соңына еріп.

Шын састы, қорқып қалды, қалбалақтап,
Жабықтан қарады ол көзі алақтап.
Жау да емес, бие де емес, үй сыртында
— Құлагер, ойбай,— деді ол бір қарап қап.

Көзіне көзі түсіп бойы мұздап,
Жүзіне тасып шықты ашу сыздап.
— Япыр-ау, тірі ме еді, мынау доңыз,
Мен қалай өлтірмегем басын мыждап.

Десе де қалш-қалш етіп батырсымақ
Батыраш естен танды, жатыр сұлап.
Құлагер басында түр ес жиғанда,
Тіл бітіп, оған қойды ақыр сұрақ.

Жер тарпып, кісінеді, көзі жайнап,
— Сен неге мені соқтың, ызаң қайнап.
Ненді алдым маған балта сілтегендей,
Өлтіре ала алдың ба, сорлы бейбақ?

Мен өлмен, өлтіремін сені таптап,
Еш пенде жыламайды сені жоқтап.
Сен сұрқай заманыңның бүйісісің,
Ініңнен шығып жүрген болғанда аптап.

Батыраш жатты есін жинай алмай,
Жын алмай, оның жанын құдай алмай.
Құлагер тарпыды оның маңдайынан,
Залымның қылығына шыдай алмай...

Батыраш ұйқысынан шошып тұрып,
Ербеңдеп, қасындағы қатынды ұрып,
— Өлтірді, өлтірді, — деп қараңғы үйде
Қашып жүр, өкіріп жүр дымы құрып.

Батыраш соғылмаған зат қалмады,
Қираған дүние де жоқталмады.
Қатыны ойбайлап кеп жабысса да,
Үрейлі азғын оған тоқталмады.

Көгеріп басы-көзі, арандады,
Жаралы денеден қан тарамдады.
Ас-судың ішінде жүр басып-таптап,
Арам жан адал асты арамдады.

Есікті арқандаған баспен қойып,
Далаға шықты, иығын тақтай сойып.
Қан-жоса үсті-басы, алым-жұлым,
Жынданып кетті ол қырға қара жойып.

Еңкілдеп, еңіреуге шамасы жоқ,
Қашпауға үрей қуған шарасы жоқ.
Борсандап бір құлайды, бір тұрады,
Сыздайды, күйдіреді — жарасы шоқ.

Соғынан қалмайтындай сойқан дүбір,
Алқынып, паналады ол ойпаңды бір.
Дем бітіп, талмаусырап, терге бөккен,
Батыраш күбірлейді «илхамды» құр.

— Уһ, өлдім, — деп шұқырға ол бұға берді,
Көкейіне тек оның дұға енді.
Қараңғы түн қойнынан толған Ай да
Бейшара жанға күліп шыға келді.

Жымындап жұлдыз біткен аспандағы
Байғұз да мазақтаудан жасқанбады.
Бір кезде «Құлагер» деп жылқышының
Шырқаған қырда әні аспандады.

Зарлы әнде ашу, ыза қайнап тасып,
Көмейден төгіледі қабаттасып.
Жанынды шымырлатып, жүрек шымшып,
Қайралған кек туғандай айбат шашып.

Аспанға өрлей берді әуен қалқып,
Шырқаушы, тыңдаушы да бірдей балқып.
Боздақ ән Батырашқа жалындай боп,
Күйдірді жүрек-жанын оттай шарпып.

Қоярға жан таппады Батыраш шал,
Даттады ой менен қыр, адыр тас, тал.
Төгілтті ән, қой күзеткен қыз-келіншек,
Ол-дағы оқ боп тиіп жатыр, бас дал.

Көгерген бет-ауызы, көзі іскен,
Езуі жырым, сынып, тісі түскен.
Батыраш өзіне өзі ұқсамайды,
Мақұлық айырылған пішін-түстен.

Ақанның мұң-зарлы үні құлағын жеп,
Зор дүбір соңына ерген Құлагер боп,
Еңбектей үйіне еніп Батыраш шал,
Қан қатқан сақал-мұртын жұлады кеп.

Жолы тар зұлымдықтың әрі шолақ,
Берері: қорлық, үрей — бәрі сол-ақ.
Залымды көлеңкесі қуып жүрер,
Сезбеген әуелде оны кәрі шұнақ.

МАЗМҰНЫ

Россия	3
Армысың, Майым!	5
Көктем жыры	6
Мұхтар ескерткіші	8
Сарыарқам — ордам	10
Қаралы жауынгер	11
Бейтерек	20
Бақұт	21
Ауыл таңы	22
Дикан туралы жыр	23
Дикан монологы	26
Найран болып келемін	27
Ғанарыңды қадай бер	28
Сен күлші, жаным	29
«Ей, кең өмір...»	30
«Қап-қара бұлт емеспін...»	31
«Қызығына құлпырып...»	32
«Қыстық-ай	33

Гүлдер 34
Қорқыныш 35
«Ағалардың сәнімін ақтаймын деп...»	. 36
Азат батыр 37
Қол диірмен 39
Күй 41
Диқан (баллада)	44
Қарымта 47

Қангожин Муталлап

ЗЕЛЕНЫЙ ОСТРОВ

Стихи

(На казахском языке)

Редактор *Е. Багаев*

Худож. редактор *К. Зулъпикаров*

Техн. редактор *Н. Сайфуллина*

Художник *А. Ахатбакиев*

Корректор *Н. Дербисалина.*

ИБ № 1263

Сдано в набор 29.06.79. Подписано к печати 03.09.79. УГ14636.
Формат 60×90¹/₃₂. Бум. тип. № 2. Литературная гарнитура.
Высокая печать. Печ. л. 1,75. Уч.-изд. л. 1,56. Тираж 6000 экз.
Заказ № 4225. Цена 15 коп.

Издательство «Жазушы» Государственного комитета Казахской ССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, г. Алма-Ата, 480091, пр. Коммунистический, 105.

Полиграфия оперативной и билетно-бланочной продукции производственного объединения полиграфических предприятий «КІ-АЛ» Государственного комитета Казахской ССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, г. Алма-Ата, пр. К. Маркса, 15/1.

Қанғожин Мүтәллап.
Қ 35 Көкорай шалғын.— Алматы: Жазушы, 1979.—
56 бет.

Мүтәллап Қанғожин — оқушы қауымға бұдан бұрын
екі жинақ ұсынған автор.

Ақынның бұл кітабына соңғы жылдары әр алуан
тақырыпта жазған өлең-жырлары енгізіліп отыр.

ББК 83. 3Каз
Каз2

Х $\frac{10403-140}{402(07)79}$ 92—79 4702023020

© «Жазушы» — 1979